

Chuejský starší

společně také znakové písmo. Pokud vůbec nějaký rozdíl v jazyce Chanů a Chuejů existuje, pak především ve slovní zásobě, v níž je u Chuejů patrná příměs arabsko-perské islámské terminologie. (Výše uvedena některá chuejská příjmení nejsou původně ničím jiným než vybráňmi slabkami z dlouhých arabských jmen; arabské nápisy možná také dodnes spatřít na hrabcích Chuejů, případně na vývěsních štítech jejich živností.)

Chuejové jako národ prošli složitým etnogenetickým vývojem, dovršeným teprve v 50. letech našeho století. Konstituovali se ze tří základních, co do svého původu odlišných etnických skupin (severní jihovýchodní a jihozápadní), z nichž každá prošla vlastním, v podstatě izolovaným historickým vývojem.

Severní skupina Chuejů, nejpočetnější a rozšířená na velkém území od západních hranic země až k břehům Tichého oceánu s centrem v dnešní Chuejské autonomní oblasti Ning-sia a v přílehlých provinciích Kan-su a Sen-si a v Ujgurské autonomní oblasti Sin-fiang, je známa též pod názvem Dunganů. Etymologie slova Dungan není rovněž zcela jasná; odvozuje se foneticky

bydlo z tchung-kan, tj. „východní z Kan-su“, nebo z tung-kan, tj. lidé od „východního břehu“. Došlo rozšířením je i vyklad vztahující toto slovo k čínskému čung-juan-žen (v šensiském dialektu dung-jiang-žyn) označujícím „lidé z Centrální roviny“, tj. z vlastní Číny.

Tato skupina se zformovala pravděpodobně z některých původních obyvatel čínského severu (uvádějí se kupř. protamongolští Togoni s příměsí tibetského elementu, kteří hráli v 7.–10. století významnou úlohu v dějinách Vnitřní Asie; nebo některá mandžuská etnika na teritoriu Ktánské říše, která v 9.–12. století zabírala celou severní Čínu), ke kterým se v průběhu historického vývoje přimísily etnické složky další (Činané, Ujguri, Mongoli, Ziaé aj.). Do etnické skladby severních Chuejů nepočítáme velmi významným, ne-li přímo rozhodujícím způsobem zasáhla i mohutná vlna přistěhovačů ze Střední Asie, Iránu a arabských zemí, ke které došlo ve 13. století v souvislosti s vojskými výpravami Mongolů do Střední Asie za Čingischána a jeho nástupců. Slo především o zajatce, mezi nimiž bývalo velké procento zručných řemeslníků.

Za dynastie Jüan se Chuejové také poprvé ve větším množství dostávají na důležité místa ve správě země, vojenství a obchodu a dochází také k významnějším přesunům celých skupin chuejského obyvatelstva, především vojsků, úředníků, řemeslníků, obchodníků a celých jejich rodin do ostatních částí jüanské říše. Tím se stalo, že severní Chuejové mohli mít vliv na aktivizační proces formování ostatních dvou skupin chuejského obyvatelstva — jihovýchodní a jihozápadní.

Jihovýchodní (též Kantonská) skupina chuejského národa se podle tradice zformovala z potomků arabských kupců pronikajících v dávných dobách do čínských moří. Z poloviny 8. století máme v čínských pramenech zprávy o tom, že kupci ze země Ta-š (Arabský chalífát) postavili v Kantonu měštu. I když kolonie arabských obchodníků v pobřežních městech jižní Číny nebyla asi nijak velká, obchodovali nicméně velmi čile a dokonce pronikl po Perlové řece hluboko do vnitrozemí. K zintenzivnění vzájemných styků „kantonské“ skupiny se skupinou severní došlo zejména za dynastie Ming (1368–1644). Dnes tyto Chueje nacházíme usazené zejména ve velkých přístavních městech — v Kantonu, Ning-po, Sang-haji a všude v provinciích jihovýchodní Číny (celkový počet Chuejů žijících v provinciích Kuang-si, Kuang-tung, Tiang-si, Fu-fien, Ce-fiang a Triang-su se v roce 1953 udával okolo 90 tisíc).

Jihozápadní (též Jünanská) skupina spojuje svůj vznik rovněž s arabskými kupci pronikajícími na území někdejší říše Nan-cao v jihozápadní Číně (7.–13. století), a to buďto od severu (z Centrální Asie přes Kan-su a S'-čchuan), anebo od jihu (po staré obchodní cestě vedoucí z Indie přes Barma do Jün-nanu). Proces formování jihozápadních Chuejů byl uspišen příchodem chuejského obyvatelstva ze severu v souvislosti s tažením mongolských armád do těchto končin ve 13. století, jakož i častými návštěvami a pobyty chuejských obchodníků a hodnostářů v Jün-nanu a sousedním S'-čchuanu. Chuejové na čínském jihozápadě bývají někdy v okolíních národů označováni jako Panthajové, kterýžto název se odvozuje z čínského pen-ti znamenajícího „místní zdejší, domorodý“ (ve výslovnosti lokálního dialektu).

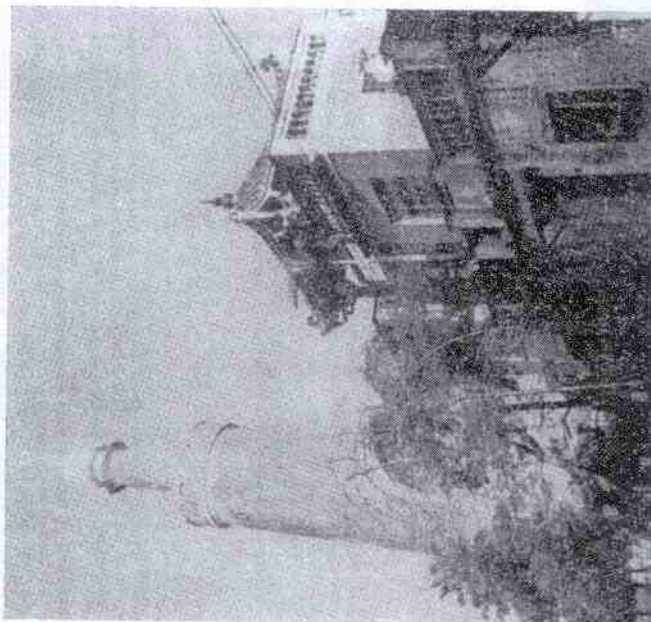
Vlastní historický vývoj jednotlivých skupin chuejského obyvatelstva, žijících ve velké vzdálenosti od sebe, probíhal prakticky až do nejnovější doby ve vzájemné izolaci a různými cestami. Příslušníci jihovýchodních (přímorských) Chuejů soustředovali už tradičně ve svých rukou zprostředkovatelský obchod s Indonézií a zeměmi jihovýchodní Asie a patřila jim též stavba lodí a provozování říční a námořní přepravy. První měli též příležitost v 16. a 17. století počítat dravou konkurencí evropských kupců a kolonizátorů.

Významnější momenty lze připomenout z dějin ostatních dvou skupin. Tak jihozápadní Chuejové se kupř. vyznamenali v bojích proti mandžuské moci v letech 1855–73. V době, kdy v celé zemi probíhala povstání Tchaj-pchingů (1850–66), postavil se jünanský Chuejové do čela protimandžuského odboje ve své provincii a dokonce si zřídili vlastní muslimské království v čele se svým vůdcem Tu Wen-siouem zvaným sultán Sulejmán. Mandžové potlačili vzpouru až v roce 1873 a s povstání se krutě vypořádali; z Jün-nanu tehdy odešlo do Pekingu jako „dar“ 24 košů s úřednickými úřadky chuejských povstalců a hlavou Sulejmánovou naloženou v líhu... Chuejové, kterým

se podařilo uprchnout ze země, se usadili většími v Barmě, jimi šli dále do Indie a někteří se dostali dokonce až do Afriky (čínské obyvatelstvo dnešní JAR jsou z velké části potomci těchto uprchlíků před sto lety).

O severních Chuejích neboli Dunganech máme zachováno poměrně nejvíce historických zpráv. Je tomu tak jednak proto, že mnozí z nich zastávali významné funkce u mandžuského dvora a v čínském vojsku (vybraným chuejským oddílům připadala kupř. ostraha císařova Zakázaného města v Pekingu, strážení státních sýpek a arzenálů, převoz a ochrana poštovní služby mezi Pekingem a Sin-fiangem atd.), jednak, a to hlavně, že se účastnili četných lidových povstání a vzpour. Zvlášť slavnou kapitolou v dějinách těchto Chuejů je tzv. dunganské povstání z let 1862–77. Tato protimandžuská a do značné míry také protirepublikánní povstání mnoha národnosti čínského severozápadu, ve kterém Chuejové představovali hlavní bojovou sílu, bylo ve skutečnosti poslední vlnou velké rolnické války v Číně — povstání Tchaj-pchingů. Chuejští účastníci tchaj-pchingského povstání ve vnitřní Číně se také stávali hlavní silou povstání Dunganů na čínském severo-

Kantonská měšta postavená arabskými kupci v 8. stol.

Otrok a jeho pán

JIRI PROSECKÝ

nosti lidské existence. A to otrocka opouští jeho výřecnost, ztrácí svoji vynalézavost a odpovídá pánovi starým příslivým o hranici lidských možností. Zdány smetlík mu na jeho otázku nemůže dát odpověď, neboť ta leží mimo tento svět, v rukou bohů. A proto ona pánova pohrůzka smrti, jediné duch zemřelého člověka může poznat hluboká tajemství smyslu lidského života a zprostředkovat je tomuto světu. (V Mezopotámii byla velmi značně rozšířena víra v různé duchy a hojně provotovaná nekromantie.) A služebníky duch má ona tajemství sdělit pánu a ukončit tak jeho zvedavost.

Leč v tomto okamžiku opět nabývá vrchu satira otrok vi, jak má svěmu pánu odpovědět: "Co si tu bezze mne počneš, vždyť mě nepřežiješ ani o tři dny."

Text "dialogu" je znám z pěti fragmentů, jež byly nalezeny v Aššuru, Babylónu a Ninive. Datum jeho vzniku nelze přesně stanovit, některé skutečnosti však poukazují na to, že je to skladba relativně mladá; nejspíše mohla být sepsána koncem 2. tis. př.n.l. (Český překlad, který následuje, byl přitazen z akkadského originálu.)

"Otroku, poslechni mne!" "Ano, můj pane, ano."

"Pojď, zvedni mne a zapráhni mi vůz, do paláce králí počtami té zahrne."

"Ne, otroku, já nepojedu do paláce."

"Nejezdí, můj pane, nejezdí! Král tě pošle pryč, cestou neznámou dá ti putovat, za noci i za dne vystaví tě útrapám."

"Otroku, poslechni mne!" "Ano, můj pane, ano."

"Pojď, zvedni mne a přines vodu na umytí rukou, chci jíst!"

"Jez, můj pane, jez! Hojnost jídla plní srdce radostí, kdo čistě ruce má, Šamás provází."

"Ne, otroku, já nebudu jíst."

"Nalez, můj pane, nelez! Jen hlad musí být ukojen a žizeň uhašena."

"Otroku, poslechni mne!" "Ano, můj pane, ano."

"Pojď, zvedni mne a zapráhni mi vůz, do stepí chci vyjet!"

"Jez, můj pane, jez! Lovec břicha má plně, toulavý pes kostí hryje, poleující havran hřizdo staví a běhoun, esel divoký, vsude pastvu najde."

"Ne, otroku, já nepojedu do stepí."

"Nalez, můj pane, nejezdí! Lovcovu šestí je vřikavé, toulavý pes si zuby vyláme, poleující havran rozpadou zeď obývá a běhoun, esel divoký, uléhá na holé pláni."

Od nepaměti si člověk klade otázku po smyslu svého života a odpovídá na ni různými, historicky podmíněnými způsoby. Tato základní otázka po smyslu lidské existence, po smyslu lidského konání, si klade i autor drobného, leč vynikajícího díla mezopotamské literatury, jež je tradičně zvaná "Dialog pesimismu". Odpovídá na ni způsobem, formou i obsahem velmi originálním.

Není snád v literatuře starověké Mezopotámie druhá skladba, o jejíž výklad bylo svedeno tolik diskusí a jež by stále byla považována za velmi spornou, ba dokonce zanedbanou. Vědecké veřejnosti byla známa již koncem minulého století a zpochybněny nebyly pochyby o jejím smyslu. Všichni badatelé, kteří se dialogem zabývali, jej interpretovali zcela jednoznačně jako výraz hlubokého pesimismu, popření smyslu života, bezvýchodnosti lidského konání, jež se nakonec utíká k sebevraždě jako jedinému možnému řešení krize. Tento názor nebyl doposud zcela opuštěn, i když s jistými výhradami a omezeními. Proti němu však byl postaven výklad zcela opačný.

Podrobně analýza a literární komparatistická studia začala poukazovat na některé humorné prvky, jež lze v textu sklady vystopovat, blíže ozřejmila jisté hluboce realistické rysy obou postav a dospěla tak k názoru, že spíše než o váž. humornou, o sžíravou společenskou satiru, jež docházela svého uplatnění o novoročních slavnostech - babylónských "saturnáliích". Zdáno z těchto interpretací však neobjasňovala skladbu bez zbytků, jisté prvky vždy byly zatašeny do pozadí a jiné noopak zdůrazňovány. Přesto však diskuse "pesimistů" a zastánců "saturnálních" se ukázaly být plodné, neboť z jejich pozitivních výsledků vzešla další interpretace, již se stáří vysvětlit celé dílo když ne definitivním, tedy velmi přijatelným způsobem.

Svým rozsahem je to skladba nevelká, čítá několik desítek veršů, jež zachycují rozhovor mezi pánem a jeho otrokem. Jeden se rozhodne pro určitou činnost a druhý spěchá se svým souhlasem a přitakáním, aby záměry svého podpořil. Leč vzápětí pán své rozhodnutí zavrhuje a otrok opět nevdá, aby toto jeho jednání schválil. A tak se hovoří o cestě do paláce, o hostině, o lovu, o manželství, soudnictví, zločinu, lásce, nebezpečí, obchodu, o veřejně prospěšné činnosti. A otrok vždy nachází argumenty pro i proti. Přitakává na pánovy vřichy s předstíranou servilností, svěmu pánu, nepochybně bohatému zahlejší, jenž je znučen žvokem a jeho radovánkami, se on, prostý člověk hluboce realistického pohledu, mnohdy vysmívá, nevdá mu odpovídat s jistou dávkou drasti, za některými replikami jako by se skrývala stará příslivá, jejichž otrepané obhajobě pravdy chce znevažít, mnohé znějí více než burlesky.

Komedie však nabývá vážnějšího tónu, když se pán otáže svého služebníka, je-li tedy sebevražda jediným východiskem ze zdánlivě absurdity lidského konání, jediným řešením zdánlivě nesmysl-

bež a ryby. Řádi také jedí zeleninu a ovoce a z nápojů dávají přednost mléku a čaji.

Hlavním zaměstnáním Chuejů je dnes zemědělství, a síce obilnářství na severu a pěstování rýže na jihu. Z technických plodin pěstují zejména konopí, bavlník, tabák a mák. Doplněm k zemědělství hojně provozují zahradnictví (zelenina, brambory, paprika, tykev, dýně) a sadářství (ovoce, vinný národ), a to jak pro soukromou spotřebu, tak i pro trh. I když postevetví nepatří k typickému zaměstnání Chuejů, nicméně věnují se intenzivnímu chovu ovcí a koní (v severních částech země), popřípadě ráhatého skotu, buvolů, oslů a mulů (na jihu). Značné je také rozšíření drábežářství (slepice, husy, kachny) a v přímořských oblastech a na ostrove Čhaj-nanu i rybolov.

V minulosti bývala typickým zaměstnáním Chuejů služba ve vojsku, zejména u jazy. V jejich rukou se také tradičně soustřeďoval monopol na výrobu koňských postrojů, sedel a dvou- i čtyřkolekých vozů a kár, jakož i provozování povoznictví a všeho druhu dopravy a přepravy zboží. S tím úzce souvisel i drabný obchod, zejména pak obchod s dobytčím (handlířství).

Chuejové odjakživa také sluli jako zruční řemeslníci - hračiči, kovotepci, tkalci, vřiváci, řezbaři ve dřevě i v kůži atd. Ovšem co je nejvíce proslavilo, bylo a je jejich kuchařské umění - od přípravy chuťových specialit a delicates všeho druhu, přes nenapodobitelnou vnější úpravu jídel až po bezkonkurenční vedení pohostinství a veřejných stravoven.

Snad pro svou schopnost poměrně snadného přeusnu a rychlé asimilace (adaptace) v novém prostředí mají Chuejové také ze všech ostatních národů Číny nejdelší (a mnohá, bohužel, i nejtrpčí) zkušenost s prací v průmyslu a v řadě technických profesí. Dnes se s úspěchem uplatňují kupř. v hornictví, při těžbě nafty a rud, v hutnictví, dopravě, chemickém průmyslu, při výrobě zemědělských strojů a nádradi apod.

Nablahý osud, který v atmosféře vzrůstajícího násob tíživé a křivé, k němuž v Číně došlo od konce 50. let, stihl prakticky všechny nechancké národy a národnosti CLR, dalehí dvoj- nejmeně ze všech těchto národů a národností "chráněni" před hrozbou asimilace ze strany Čchanů, neboť nemají svůj vlastní jazyk (hovoří, jak už řečeno, pouze různými dialekty čínského jazyka) a navíc mají mnohá prvky své duchovní a materiální kultury společně s Čchany. Chuejům se tak zcela zákonitě nevyhnuła žádná z kampaní, které čas od času zachvačovaly Čínu: v roce 1938 došlo i na jejich územích k bezhlavému zakládání lidových komun; v období tzv. boje s pro- vici byla tada čínských intelektuálů narčena "lakdního nacionalismu" a zbavena funkce; lidové výbory jako konstituční orgány moci v autonomních územních jednotkách byly rozpuštěny a nahrazeny orgány vojensko-byrokratické diktatury, tzv. revolucních výborů, v nichž klíčové pozice zaujali Činané, většinou vojáci. I v současné době se neustává prohlubovat militarizace všech stránek života Chuejské autonomní oblasti a práva jejich obyvatel na vůli údajně jim hrozíci ze "severu". Ze tím vším talentovaný a procvitý chuejský lid nevyšloune trpí a strádá, to dnes, stejně jako dříve, v Pekingu zajímá asi málokoho.

zápádě. Tato povstání vypuklo v severní Číně současně na několika místech a postupně zachvatilo provincie Sen-si a Kan-su a v roce 1864 pak téměř celý Čínský Turkestan, kde se k povstalcům připojilo všechno místní muslimské obyvatelstvo. Pod vedením Tadžika Ja'qub-beka tu dokonce v roce 1874 vznikl samostatný stát Džeti-sahr (Sedmiměstí), který po jistý čas udržoval těsné styky s Osmanskou říší a také s carským Ruskem a Velkou Británií. Po Ja'qub-bekově smrti (1877) se Kásgarsko, celá Tarimská pánov a Džungarsko-staly částí čínského generála Cuo Cung-tchana-9a, který pak z těchto zemí zřídil "Nové pohraniční území" - Sin-tiang (1884). V souvislosti s potlačením džungarského povstání přešlo velké množství čínských Chuejů na území carského Ruska, kde žijí dnes jako samostatná džungarská národnost v Kirgizské a Kazachské SSR (podle údajů z roku 1970 jich tam bylo celkem 39 tisíc).

Slouží a dlouhý proces etnického a historického vývoje všech tří složek chuejské populace byl završen až v podmínkách CLR. Půdu k tomu připravily - vedle trpčích zkušeností z panství kuantungských militaristů na jedné straně a okultní účastí Chuejů v bojích za vítězství lidové revoluce v Číně na druhé straně - zejména některé významné sociální a ekonomické přeměny, přičemž let existence nového státu a přijetí ústavy země (1954), která zaktovila právo nechanckých národů a národností na vlastní autonomní vývoj.

Vnějším projevem definitivního konstituování národa Chuej bylo zřízení samosprávných chuejských územních celků na úrovni okresu, kraje a oblasti. Dnes mají Chuejové v rámci administrativně-teritoriálního rozdělení CLR tyto své autonomní jednotky: 1 autonomní oblast - Ning-sia (vylázená 15. 7. 1957, zřízena však až 25. 10. 1958), rozloha 170 tisíc km², hlavní město Jinchuan; 2 autonomní kraje - Čchang-fu i Uigurské autonomní oblasti Sin-tiang (zřízen v červenci 1954) a Lin-sia v provincii Kan-su (zřízen v listopadu 1956); 7 autonomních okresů - Chua-lung a Ten-čang v provincii Čching-čaj, Meng-čchun a Čang-fa-čchuan v provincii Čche-pej, Čong-fa-čchuan v provincii Kan-su, Jen-čchi v Uigurské autonomní oblasti Sin-tiang a Wej-ning v provincii Kuej-čou (společně s národy I a Miao). Všechny tyto okresy zřízeny v průběhu let 1953-1955.

Chuejové, jak už řečeno, jsou muslimové, a to ortodoxního sunnitského vyznání a z toho vyplývá i celá řada jejich odlišností od ostatního čínského obyvatelstva. Prádevším uzkolivě dodržují své náboženské zvyklosti - svátky, posty, obřady a pouť ke svatým místům své vry. K velkým světovým čínským muslimům patři imám Azam (16. století) a zejména jeho vnuk Appak-hadž, jehož hrob nedaleko Kásgaru je poutním místem všech Chuejů a ostatních čínských muslimů.

Světázny, z islámu odvozenými pravidly se u Chuejů řídí i vnitřní organizace rodu, děla práce mezi jeho mužskou a ženskou částí, snatky atd.; typicky muslimské obřady doprovázejí také narození a úmrtí člena rodu. Příbýky Chuejů se nezdržka liší od příbýků ostatních čínských obyvatel jak celkovým plánem výstavby, tak i vnitřním uspořádáním a vybavením. Svě zvláštností mají také v jídle a jeho přípravě: jako všichni muslimové, ani Chuejové zásadně nejedí vepřové maso a v jejich jídelníčku převládá sképová, dru-